

פרק שישי: חובות וזכויות - תקנות חכמים (תנאי כתובה)

פרק שישי: חובותיו של האיש – תקנות חכמים (מדברנן)

סוגיה 19: "ממוהר לכתובה"

בתקופת המקרא אין כתובה. המילה כתובה היא מילה מתקופת חז"ל. המוהר הוא העברת כסף מן החתן אל אבי הכלה בעת אירוסין. כשהאשה מגורשת היא לא מקבלת כלום.

שמות, פרק כ"ב פסוקים ט"ו-ט"ז (עמוד 91 חוברת לתלמיד)

וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִכֹּהֵן יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:
וכי יפתה - מדבר על לבה עד ששומעת לו, וכן תרגומו וארי ישדל. שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי: מהר ימהרנה - יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה:

אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁלַל כְּמֹהֵר הַבְּתוּלָה:
כמהר הבתולות - שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנאמר (דברים כב כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרָר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף.

מדברי רש"י נראה שהוא מבחין בין שני מצבים: מצב אחד שהמפתה נושא את האשה וכותב לה כתובה שהיא המוהר הנהוג בין איש לאשתו (ונראה שסכום זה אינו קצוב). מצב שני הוא כשאין נישואין, אז על המפתה לשלם סכום קצוב כמוהר הבתולות, שהוא חמשים כסף (ראה דברים כב, כט – פרשת האונס).

דברים, פרק כ"ב כ"ח-כ"ט

וְכִי־יִמָּצָא אִישׁ נֶעֱרָר (נֶעֱרָה ק') בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְתַפְּסָהּ וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצָאוּ: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרָר (נֶעֱרָה ק') חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִכָּל שְׁלָחָה כָּל־יָמֶיהָ:

אין לשון מוהר. (דין האונס לפי חז"ל. עפ"י הפשט לא מוכרחים לפרש כאונס. מגילת המקדש פרשו לפתות).

המוהר לא חייב להיות כסף אלא יכול להיות שווה כסף.

שמואל ב', פרק ג' פסוק 14

וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים, אֶל־אִישׁ־בֶּשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל לֵאמֹר: תִּנֵּה אֶת־אִשְׁתִּי אֶת־מִיכָל אֲשֶׁר אֲרָשְׁתִּי לִי בַּמָּאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים.
במקרה זה מחיר מאה עורלות פלישתים.

בספרות חז"ל, ה'כתובה', היא התחייבות (סכום של כסף) שהחתן מקבל על עצמו לשלם לאשתו במקרה של פירוק הנישואים (בשל גירושין או מוות).

שים לב: המילה כתובה משמשת בכמה משמעויות שונות במקורות.

אנחנו רגילים לקרוא לשטר שהחתן מוסר לכלה ככתובה לא כך בכל המקורות הקדומים מדובר על הכסף הכתוב בשטר.

"פרטיו של תהליך המעבר מן המוסד המקראי (המוהר) לנוהג הרבני (כתובה) אינם ידועים לנו בדיוק. המקורות השונים חלוקים ככל הנראה בשאלה, מה הייתה המציאות החברתית שכלפיה הופנתה התקנה (המיוחסת לשמעון בן שטח) ומה הייתה בדיוק תכליתה". (עדיאל שרמר – זכר ונקבה בראם -עמ' 234)

הכסף הכתוב בשטר

תוספתא, מסכת כתובות, פרק י"ב הלכה א' (עמוד 91 חוברת לתלמיד)

בראשונה (לפני תקנת שמעון בן שטח), **כשהייתה כתובתה אצל אביה** מוהר, 'תשלום בעין' לאביה (ולא התחייבות עתידית)

הייתה קלה בעינו להוציאה.

התקין שמעון בן שטח

שתהא כתובתה אצל בעלה

מפסיקים עם התשלום לאב, אלא התשלום הוא עתיד (אצל בעלה) זה המעבר מתשלום מזומן להתחייבות

וכותב לה (בשטר הכתובה): **"כל נכסים דאית לי אחראין וערבאין לכתובתיך דא"**.

הכוונה לנכסי נדל"ן: כל הקרקעות של הבעל משועבדות לפירעון הכתובה

קל להתחתן, כי לא צריך לשלם כלום לפני החתונה.
קשה להתגרש, כי אז צריך לשלם את כל הכתובה.

מה גרם למעבר מתשלום המזומן (מוהר) למעבר לאשראי, להתחייבות???

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף פ"ב עמוד ב'

אמר רב יהודה:

מביא מסורת תנאית

בראשונה היו כותבין לבתולה מאתיים ולא למנה מנה.

בראשונה – לפני תקנת שמעון בן שטח היו כותבין כו' - ולא היו משעבדים נכסיהן לאחריות הכתובה.

והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים.

ולא היו נושאים נשים - שלא היו רוצות לינשא להם, אמרו: לכשימות או יגרש - לא נמצא לגבות כלום, שהיורשין יצניעו מעות של ירושה.

לדעת רוב המפרשים הכוונה, היות שלכתובה אין אחריות נכסים, הנשים לא סמכו על הכתובות האלה ולא רצו להינשא, מחשש שמא לא תוכלנה לגבות את דמי הכתובה, אם תתאלמנה או תתגרשנה. אבל מדברי רבנו חננאל אפשר להבין שלא היה בידי האנשים כסף מספיק לצורך פירעון הכתובה בשעתה, ולכן לא היו נושאים נשים.

עד שבא שמעון בן שטח ותיקן: כל נכסיו אחראין לכתובתה.

לפי תקנתו האישה מלווה לבעלה את כסף הכתובה לעשות בו כרצונו, אלא שהוא חייב להבטיח את פירעונו בשעת הצורך, בשעבוד כל נכסיו. [אם הצליח הבעל, להשתמש מלכתוב זאת, אין נכסיו אחראין לכתובה].

תוספות מסכת כתובות דף פב עמוד ב
בתחלה היו כותבין לבתולה מאתים כו' - פירוש: היו מיחדים לה כתובה, ולא היה אחריות הכתובה על כל הנכסים אם יאבדו אלו המעות. והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים, שלא היו רוצות לינשא - שהיו יראות שמא יצניעו היורשין אותם מעות שיחדו לה לכתובתה. התקינו שיהיו מניחין אותה בבית אביה - שאין היורשין יכולין להצניען. ומה שלא תיקנו מתחלה ליתן לידה אותן מעות, כמו שתיקנו בסמוך כשהיו עושין מהן קלתות - היינו משום דאין דרך ליתן לה מעות לשמור, אבל כלים - רגילה היא לשמור, אי נמי, לא ממש היה נותן מעות. ומיהו, אין כל כך המעות ברשותה כמו הקלתות שנותנת בהם חפציה והם כל שעה אצלה, ולא היו היורשין יכולין להצניעם כמו המעות. ואפילו היו יכולין להצניען כמו המעות - אינן רשאים, דכשרואין אותן - ניכר לכל שהוא שלה. וכן פירש רבינו חננאל: שהיו נותנים לה ועדיין כשהיה כועס עליה אומר לה "לכי אצל כתובתיך" - שבתחילה לא היה אומר לה שפעמים כשהיה דחוק למעות היה מפייסה ומלווה לו והוא משלם לה. אבל עכשיו - אינם ברשותה, ולא היה נהנה מהם כלל. התקינו שיהיו מניחין אותם בבית חמיה, והיתה עושה מהן קלתות, וכשהיה דחוק למעות ביותר - היתה משאלת לו למשכנם, ועדיין כיון שלא היה אלא ריוח מועט, כשכועס הרבה אומר לה: "טלי כתובתיך וצאי". עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהיו כל נכסיו אחראין, ולא היה מיוחד לה כלום, וסומכת על כל נכסים - שעתה היה קשה עליו להוציא מעות וליתן לה.

הזוג השלישי - יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח. הם פעלו בימי המלך (הצדוקי) ינאי (86-103 לפנה"ס), ואשתו שלומציון שמלכה לאחר מותו. = במאה הראשונה לפנה"ס.